

РЕГИОНАЛНА СПЕЦИФИКА НА ПРАВОСЛАВНИЯ КАЛЕНДАР В АСЕНОВГРАД

Борислава Даскалова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”

Календарният празник в българската фолклорна култура изразява по специфичен начин общите характеристики на празничния стереотип като ритмично противопоставяне на делничната повтораемост. Като област на изследване той ни дава възможност едновременно да разглеждаме елементите на културата, трайно предавани от традицията и обновявани от всяко поколение, и новите промени на съвременната епоха. Празникът е чувствителен индикатор на социокултурни промени.

В статията си „Към въпроса за локалните и етнически форми на културата”¹ проф. Т. Ив. Живков набляга на необходимостта от разглеждане на културата в регионален ракурс, където определящи са конкретните общности, съществуващи върху определени територии като пълнокръвни социални организми. Именно чрез регионалните общности етносът осъществява най-пълно себе си, развива се като социално единство. Изследването на регионалните календарни празници би хвърлило светлина върху редица проблеми, имащи пряко отношение към динамиката на взаимното проникване на социологичните и културологичните системи.

Обект на настоящето проучване е Асеновградският регион с оглед на следните факти:

1. Асеновград е от типа малки градове, в които, от една страна, добре се очертават следите и действието на традицията, а от друга – ясно личат разнообразни трансформационни процеси. И тъй като процесите на трансформация текат твърде бързо, изтривайки част от формите на традиционната култура, регистрирането на явленията ѝ в момент, когато все още могат да бъдат описани, би имало определен научен принос.

2. Досега на Асеновград не е посветено нито едно сериозно и изчерпателно научно изследване. Обикновено културата на неговия регион е поставяна под „шапката” на Пловдивския край, като микрорегионалната ѝ специфика трайно е пренебрегвана.

3. Във връзка с уникалността на всяка регионална култура, в Асеновград се наблюдава оформяне на специфичен местен православен календар, който кореспондира с каноничния, поставяйки свои акценти в него.

4. През последните двадесет века Асеновградският регион е бил граничен ареал, често прекрояван от войни и политически договори. Именно тази негова граничност/контактност е определяща за динамичното развитие на културата му. През вековете културната интеграция и разделителните процеси са очертали в района две конфесионални общности – християнска и ислямска. Християнство изповядват българи, гърци, цигани и арменци, а ислям – българи, турци и цигани. Моите теренни изследвания показват, че един от най-сигурните механизми на културна интеграция са регионалните православни празници, свързани с подчертано лечителски култове. Межкултурната комуникация се осъществява в полето на една фолклорна сакралност, определена от Е. Иванова като „утилитарна”².

5. „Малкият Йерусалим” – културният идентитет на асеновградските православни. При тази езикова употреба символът „Йерусалим” се осмисля единствено в посока на сакралността по отношение на християнството, като смислите на многонационален, съвместяващ светините на три религии град, са размити. Тази номинация визира усещането за избраност на асеновградчани, които се изживяват като обитаващи един сакрален център. За доказателство се сочат многобройните християнски светини в района, както и непрекъсващата религиозност на местните жители. Голяма част от

анкетиранияте извеждат номинацията „Малкият Йерусалим” именно от уникалността на местния православен календар.

Резултатите от досегашните ми проучвания в региона показват, че в него култът към св. Богородица е метакулт, той „покрива” всички останали култове. Най-популярно е почитането на Божията Майка във връзка с четирите ѝ чудотворни икони. Култът към тях продуцира най-представителните за асеновградската православна общност празници. За удобство в изложението те са класифицирани по следния начин:

I. МАКРОРЕГИОНАЛНИ празници (валидни за цялото културно землище на Бачковския манастир)

1. Богородичен акатист. Подвижен каноничен празник, който в региона набавя допълнителни смисли. Освен общоприетото изчитане на статиите от акатиста от първа до пета седмица на Великия прост, в макрорегиона се прави ябълков венец на иконата на св. Богородица, който престоява пет седмици до т.нар. празник „Златна ябълка”. В Асеновград празникът е допълнително, микрорегионално нюансиран. Тук акатистните обреди подчертано обслужват култа към чудотворните икони на Божията Майка.

2. Втори ден на Великден. Литийно шествие до местността „Клувията” (мястото, където според преданието е кацнала Бачковската чудотворна икона). Най-популярният празник сред циганите християни в региона и втори по популярност в културното землище на манастира.

3. Преполовение на Петдесятница. Литийно шествие с Асеновградската чудотворна икона на св. Богородица от храм „Благовещение” до Бачковската чудотворна икона. Смята се, че това е празникът, на който стават най-много чудеса. Най-популярният християнски празник в целия макрорегион.

II. МИКРОРЕГИОНАЛНИ (валидни само за Асеновград)

1. Светли петък. Св. Богородица Живоносен източник. Летен Петковден. Празник на най-популярното градско аязмо „Св. Иоан Предтеча” в храм „Благовещение”. Литийно шествие с иконата „Св. Богородица Живоносен източник” от олтара на аязмото до параклиса „Св. Петка”. Празникът е посещаван предимно от асеновградчани. Хората от съседните селища празнуват край своите параклиси и оброчища, посветени на св. Петка. Там „Св. Богородица Живоносен източник” не се отбелязва. Връзка между нея и Летния Петковден се прави единствено в Асеновград.

2. Празник на Светлината (4.XI.). Нощно бдение. Отбелязва пристигането на Божествена Светлина от Бачковската чудотворна икона до храм „Благовещение”. Празнува се само в този храм. За асеновградчани това събитие е значимо повече във връзка със създаването на женското православно движение „Благовещение”, което и до днес е запазило функцията си на ядро на местната православна общност.

„За това много важни са тия празници, щот са специални. И никъде другаде го няма това, само тука, щот св. Богородичка си ни обича и всичките ни църкви са пълни с хора.”³.

БЕЛЕЖКИ

1. **Живков, Т. Ив.** Към въпроса за локалните и етнически форми на културата. В: Сп. Проблеми на културата, 1986, кн. 5, 3-16.

2. **Иванова, Е.** Утилитарната сакралност: откриване на непоносимостта. Във: В. Култура, бр. 10, 10. 03. 1995.

3. Разказала Олга Томова, р. 1919 г. Духовна сподвижничка и последователка на Султани Шишманова, ръководителка на Женското православно дружество „Благовещение”. Зап. Борислава Даскалова.